

İZMİR BASININDA MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN KASTAMONU GEZİSİ

Gürcan BOZKIR

Özet

1925 Türkiye değişim tarihinin önemli dönüm noktalarındandır. Bu sürecin en ilginç ve ses getiren değişimlerinden birisini Şapka değişimi oluşturur. Şapka değişiminin olabilmesi için Mustafa Kemal Atatürk tarafından halkın nabzının tutulması açısından çeşitli geziler düzenlenmiştir. Kastamonu gezisi bunlar arasında en ilginç olanıdır. Bu gezi sırasında şapka halkla ilk defa tanıştırılmıştır.

Bu gezi yerel İzmir basını açısından önemli görülmüş ve tüm Türkiye basınında olduğu gibi tümüyle halka aktarılmıştır. İzmir Basını bu süreçte devrimi savunan bir çizgide durarak devrimin gerçekleşmesi açısından elinden geleni yapmıştır.

Bu yazımızda İzmir Basını'nın Kastamonu gezisi sürecinde Şapka değişimi konusunu işleyişi, devrime bakışı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, Şapka, Kıyafet, Devrim, İzmir, Basın, Kastamonu, İnebolu.

Abstract

History of the major turning points of change in Turkey 1925. This process changes the one who brings the most interesting and sound creates a change of hats. To be the exchange of hats to keep the pulse of the people by Mustafa Kemal Atatürk organized several trips. Kastamonu is one of the most interesting among them a trip. Hat was introduced to the public for the first time during this trip.

This trip and all the local Izmir Turkey press, the press was seen as important in terms of completely transferred to the public. Izmir Press, standing in a line of the revolution take place in this process in terms of defending the revolution has made its best.

In this paper, we press in Izmir, Kastamonu trip hats in the process of change in the functioning of the subject, the revolution will be put forward look.

Key Words: Mustafa Kemal Atatürk, Hat, Dress, Revolution, İzmir, Press, Kastamonu, İnebolu.

---

* Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Okutman.

Giriş

1925 Yılı Türk devrim tarihinin önemli bir sürecini oluşturmaktadır. 1925 yılı içerisinde birçok yenileşme hayata geçirilmiştir. Modernleşme diye adlandırılan bu hareketler içinde şüphesiz en çok konuşulan hareket “Şapka Devrimi” dir.

Türk siyasi düşünce tarihinde “Batıcılık” düşünce akımının dile getirdiği kıyafet ve başlığın da değiştirilmesi düşüncesi Mustafa Kemal Atatürk tarafından da paylaşılmış bir düşüncedir. 1925 yılı içinde Mustafa Kemal Atatürk bu yeniliğin hayata geçirilmesi için harekete geçmiştir¹.

Devrim adı üstünde aniden yapılan bir harekettir. Türk devrimi bu anlamıyla biraz değişik bir harekettir. Kartezyen ekolün etkisiyle Mustafa Kemal Atatürk adım adım sisteminde gittiğinden her değişiklikte olduğu gibi Şapka ve Kıyafet değişikliği konusunda da aynı yöntemi uygulamıştır.

Atatürk’ün adım adım sisteminde üzerinde durduğu noktalardan birisi de halkın yapılacak yenileşmeye bakışının ortaya çıkması ve konunun anlatılması açısından yüz yüze halkla görüşme yöntemidir. Bunun bir sonucu olarak Atatürk bu değişim sürecinde çeşitli yurt gezilerine çıkmıştır. Bu gezilerden en dikkati çeken şüphesiz Kastamonu ve ilçelerine yapılan gezidir. Bu gezi tüm devrim hareketinde olduğu gibi rastgele değil tamamen bilinçli hazırlıklı bir siyasi gezidir². Mustafa Kemal Atatürk tarafından bu gezide “Şems siperli serpuş” söyleminden vazgeçilerek ilk defa doğrudan halka “ Şapka” olarak anlatılmış ve gösterilmiştir.

Bu makalede Atatürk’ün Kastamonu gezisi ve bu gezinin İzmir basınındaki yankıları irdelenmiş ve ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

1. İzmir Basınının Kastamonu Gezisi Öncesi Şapka ve Kıyafet Değişikliğine Bakışı

Şapka ve kıyafet değişikliği konusu Kastamonu gezisi öncesinde İzmir basınında oldukça geniş bir şekilde yer almıştır. Şapka değişimiyle ilgili ilk değişiklik çalışmaları Türk ordusunda başlamıştır. Bu konuyla ilgili olarak İzmir basınında şunları görmekteyiz. Anadolu Gazetesinin 22 Haziran 1925 tarihli sayısında “ Ordunun Serpuşu” başlığı altında “Ordumuzun serpuş ve kıyafetinde tebeddülât olacak mı?” diye bir soru soruluyor ve “ Şems Siperlikli” başlığın iyiliği şu şekilde açıklanıyor: “ Ordu mensuplarının (şems siperli) serpuş kullanmalarından bir çok faydalar gördük Ankara’ daki Muhafız Alayı subayları bu serpuşun faydalarını anlamışlar ve bu husustaki raporlarını vekaletе vermişlerdir. Bu rapora göre ‘yapılan denemeler kati surette uygunluk ortaya çıkarmıştır. Biz en

1 Yrd. Doç. Dr. Nezahat Özcan , “Atatürk’ün Kastamonu Ziyareti ve Bu Ziyaretin Önemi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 57, Cilt: XIX, Kasım 2003, s.31.

2 Mehmet Serhat Yılmaz, “Türkiye’deki Şapka Ve Kıyafet İnkılabının Mısır Kamuoyunda Yansımaları (1925-1932)”, *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl:1, Sayı:2, (Güz 2005), s.91-103. Kamuran Özdemir, *Cumhuriyet döneminde Şapka Devrimi ve Tepkiler*, Eskişehir, (2007 Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 43-44.

tanınmış serpuşçularımıza on kadar çeşitli örnek yaptırdık. Bu örnekler en geniş bir şekilde incelenmiştir. Birkaç güne kadar diğer uzmanlardan gelecek örnekleri de inceledikten sonra kesin kararımızı vereceğiz.' Bu kararın verilmesinden sonra askeri kıyafetle ilgili talimatname tadil edilerek bildirilecektir"³.

Anadolu gazetesinde bahsedilen " Şems Siperli" başlık 1925 ilkbaharında sağlık nedenleri ileri sürülerek Türk askerinin giydiği başlığa kısa bir siperlik eklenen başlıktır⁴. 1925 yılında gerçekleştirilen bu başlık değişimi başarılı olmuş, basında da bu konuda olumlu yazılar çıkmıştır⁵. İzmir basını artık " serpuş" yanında "şapka" kelimesini de kullanmaya başlamıştır. 10 Temmuz 1925 tarihli Anadolu Gazetesinde Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Bey'in şapka giydiği ve bütün dışişleri memurlarının da giymek üzere olduğu belirtilmektedir⁶. Aynı gazetenin 26 Temmuz tarihli sayısında " Serpuş Meselesi Heyet-i Vekile'de" başlığı altında verdiği haberde, devlet memurlarının giyeceği başlık ve bunun giyilmesinin zorunlu olması hakkındaki konuların bakanlar kurulunda görüşüldüğü bildirilmektedir⁷.

15 Temmuz 1925 tarihli Ahenk Gazetesinde " Bahriyelilerimizin Yeni Serpuşu ve İngiltere" adlı ilginç bir makale görmekteyiz. C. T imzalı ve Londra'dan yazılan bu makalede şunlar yer almaktadır : " Türkiye'de Bahriye zabıtları için siperli serpuş kabul edildiği gibi, sivil efradın da şapka giymeye başladıkları haberi pek ziyade alakayı calibdir. Çünkü bu sayede Avrupalıların Türkler'e taassup isnadı için ellerinde bulunan son bahane de ister istemez ortalıktan kalkacaktır. Şüphesiz bu moda gerek erkekler, gerek kadınlar için Avrupa'ya seyahat etmiş olanların " Müterakki" görünmek isteyenlere münhasır kalacaktır. Halk kitlesi fes ile çarşafı terk edinceye kadar uzun seneler geçecektir"⁸. Görüldüğü üzere yazar şapka giyilmesi taraftarıdır. Ancak bu şekilde Avrupalıların taassup suçlamasının sona ereceğine inanmaktadır. Yazar yapılmak istenen yenileşmenin de kolay olmadığını yıllar alacağını belirtmektedir.

Yazar, ayrıca İngilizlerin giyim değişikliği konusunda gösterdikleri reaksiyon üzerinde durmaktadır. Konuya örnek olarak İstanbul'da çeşitli koşullar sonucu fes giymiş bir İngiliz'e diğer bir İngiliz'in gösterdiği tepkiyi vermektedir. İngiltere'den gelen bir İngiliz yolda fes giymiş bir İngiliz görür ve onu bir güzel azarlar. Burada batılıların Türkleri bu kıyafetleriyle ciddiye almayacakları anlatılmaktadır. C. T, bu konudan ötürü rahatsızlığını da şöyle belirtmektedir: " Binaenaleyh ümit edelim ki şapka kelimesi üzerine İngilizler, Türklerin mutaassup olmadıklarına kanaat getirsinler. Bununla beraber İngilizlere kendi taassuplarının ne kadar bariz olduğunu hiçbir zaman hiçbir şey anlatamayacaktır"⁹.

3 *Anadolu*, 22 Haziran 1341, s. 2

4 Hakkı Naşit Uluğ, Üç Büyük Devrim (Eğitimin Birleştirilmesi, Şapka Ve Giyim Değiştirilmesi, Türk Harflerinin Kabulü, s. 127

5 H. Fethi Gürler, *Atatürk İnkılapları Türk İnkılabı*, s. 128

6 *Anadolu*, 10 Temmuz 1341, s.2

7 *Anadolu*, 26 Temmuz 1341, s.2

8 C.T, " Bahriyelilerimizin Yeni Serpuşu ve İngiltere, Türkiye'ye Taassup İsnadı" *Ahenk*, 15 Temmuz 1341, s.1

9 A.g.m., *Ahenk*, 15 Temmuz 1341, s.1.

17 Temmuz 1925 tarihli Anadolu Gazetesi; “ Şapka Taammüm Ediyor” başlığıyla şunları yazmaktadır: “ Şehrimizde şapka gittikçe ve süratle taammüm etmektedir. Şehrimizde tahammül edilmez sıcakların başlaması da bu taammüme süratle yardım etmektedir. Zira serpuşun şekliyle dine hanel gelmeyeceğini anlamış olan birçok kimseler sıhhi faydalarını da nazar-ı dikkate alarak serpuşlarını değiştirmekte acele ediyorlar. Şehrimizde ilk olarak şapkayı Erkek Muallim Mektebi müdür muavini Fettah Bey giymiştir”¹⁰.

İzmir Gazeteleri, ordudan sonra başka meslek çalışanlarının da giysi ve başlık değişikliklerini bildirmektedir. Anadolu 2 Ağustos 1925 tarihli sayısında polislerin kullanacakları yeni başlık üzerinde durmaktadır. Gazete yeni başlığın en kısa sürede giyilmesini, başlıkla birlikte kıyafetin de değiştirilmesini istemektedir¹¹. Yine Anadolu gazetesi 11 Ağustosta “ Türkiye hakimleri teşrin i saniye kadar yeni elbiselerini giyeceklerdir.” başlığı altında hakimlerin yeni kıyafet ve başlık kullanmalarının karar altına alındığını, 15 ağustos’a kadar İzmir hakimlerinin, Kasım ayına kadar da tüm Türkiye hakimlerinin yeni giysi ve başlıklarını giyeceklerini haber vermektedir¹².

5 Ağustos 1925 tarihli Ahenk gazetesinde “ Hedeflerimiz Muayyen, Fikirlerimiz Sarihtir” başlıklı makalede şunlar açıklanmaktadır: “ Yeni Türkiye ihtilal ve inkılabı klasik ve basit cereyan etmemiştir. İhtilal devresinde sarı fikirlerle muayyen hedeflere doğru yürüdük ve bunun için neticeli ve kati muvaffakiyet elde ettik. bu inkılap devresinde de hedeflerimiz muayyen, fikirlerimiz sarıhtir. Türkiye ve Türk vatanına mazarratı dokunan her fenalığı yıkacağız ve her fenalığı yıkarken ona müfid olan her iyiliği yapacağız. alim gözüyle ve cahil gözüyle hangisiyle bakarsanız bakınız ve kanaatinizi ifşa etmeden düşününüz. Bu neticeye vasil olacaksınız ki, yıktıklarımızın içinde bir tek hatalı yıkım yoktur ve yaptıklarımızın hepsi en kısa zamanda semeresini vermiş, yüksek ve milli kurumlardır”¹³. Bu makalede Türk devriminin sürdürüleceği, devrimin halkın yararına yeni yapı ve kurumlar oluşturduğu eski ve kötüyü yıkmamanın gerektiği ve yıkılacağı üzerinde durulmaktadır¹⁴.

12 Ağustos 1925 tarihli Anadolu gazetesinde İçişleri Bakanlığının bütün dairelerinde memurların baş açık şekilde çalışmalarını istediği bildirilmektedir. Bu şekilde nasıl selam verileceği konusunda da açıklamalar yapılmaktadır: “ Üst makamın odasına baş açık girilecek ve baş ile beraber vücudun hafifçe öne eğilmesi suretiyle selamlanacaktır. El ile selamlama yapılamaz. salonlarda daire dahilinde yapılacak törenlerde dahi baş açık bulunulacak ve müstahdemler daire içinde baş açık çalışacak”¹⁵.

İzmir Gazeteleri devrimle ilgili yeni haberleri verdikleri gibi daha önce

10 *Anadolu*, 17 Temmuz 1341, s.2.

11 *Anadolu*, 2 Ağustos 1341, s.2.

12 *Anadolu*, 10 Ağustos 1341, s.2.

13 “ Hedeflerimiz Muayyen, Fikirlerimiz Sarihtir”, *Ahenk*, 5 Ağustos 1341, s. 1.

14 A.g.m., *Ahenk*, 5 Ağustos 1341, s.1.

15 *Anadolu*, 12 Ağustos 1341, s.2

verdikleri haberleri de takip etmektedir. 16 Ağustos 1925 tarihli Anadolu gazetesi daha önce 11 Ağustosta verdiği haberin gerçekleştiğini bildirirken şunları yazmaktadır. “Hakimler yeni kıyafetleri ile mahkeme salonuna teşrif etmişler halktan birçok kimseler mahkeme salonunu doldurmuşlar ve dakikalarca seyretmişlerdir. Hakimlerimiz mahkemeye serpuşları yetiştirilemediği için açık baş ile çıkmışlardır. Hakimler ile beraber avukatlar, zabıt katipleri de yeni kıyafetlerini giymişlerdir”¹⁶. Yanık Yurt gazetesinin 16 Ağustos 1925 tarihli sayısında ise polislerin giyeceği kıyafetin belirlendiği haber verilmekte ve şöyle denilmektedir: “Polis memurlarının giyecekleri resmi kıyafet Alman miğferi tarzında başlık, eski süvari subaylarının ceketleri biçiminde ve yakaları üç santim genişliğinde düz ve dik olacaktır”¹⁷.

İzmir basını, giysi ve başlık değişiklikleri konusunda yukarıda örneklerini verdiğimiz türden haberler verirken aynı zamanda yorumlarda da bulunmaktadır. Anadolu gazetesi, memurların açık baş ile çalışmaları hakkındaki iki genelge ile ilgili düşüncesini şu şekilde açıklamaktadır: “Her sahada ihyakar teceddüd adımları atan Hükümet-i Cumhuriyemiz ahiren bir tamim ile memurların dairede serpuşsuz olarak çalışmalarını emretmiştir. Her medeni devletin bilumum müessesatında tatbik edilen faydalı ve sıhhi bir tedbirin bugüne kadar devlet dairelerinde tatbik edilmemesi noksanlığını bu son tamim ortadan kaldırmıştır”¹⁸. 20 Ağustos 1925 tarihli ahenk gazetesinde Siirt Milletvekili Mahmut Bey’in “İnkılaba Karşı Hassas Olmalıyız” isimli makalesini yayımlanmıştır. Bu makalede Mahmut Bey, devrime karşı geleceğin olabileceğini belirterek şunları söylemektedir: “Memlekete terakki ve inkişaf yolunda mania teşkil etmek isteyenler, cumhuriyet ve istiklalimizi tehlikeye düşürmek kastında olanları, velhasıl milletin huzur ve refahını teminden ibaret olan gayemizin karşısına çıkacak her türlü hailer ve engelleri bertaraf ederek mütemadiyen ilerlemekten başka selamet yolu yoktur”¹⁹.

Görüldüğü üzere İzmir basınında Kastamonu gezisine kadar geçen sürede başlık konusunda çıkan yazılar devrim yanlısı yazılardır. İzmir basını yenilik ve ilerlilik hareketleri olarak benimsediği Şapka devriminin yanındadır. Bu hazırlık aşamasında da üzerine düşen görevi yerine getirmiştir. Bu konuda yapılan hükümet çalışmalarını, kararlarını, genelgelerini zaman geçirmeden kamuoyuna aktarmış, uzun sütunlar tutan destek makaleleri yayınlamıştır.

2. Mustafa Kemal Paşa'nın Kastamonu Gezisi

Mustafa Kemal Paşa, 23 Ağustos 1925 Pazar günü Ankara'dan Kastamonu'ya hareket etmiştir²⁰. 23 Ağustos 1925 tarihli Yanık Yurd gazetesi bu konuyu okuyucularına; Dün Ankara'dan hareket eden Reiscumhur hazretleri ögle

16 *Anadolu*, 16 Ağustos 1341, s.1

17 *Yanık Yurd*, 16 ağustos 1341, s.2

18 *Anadolu*, 18 Ağustos 1341, s.2

19 Mahmut Bey, “İnkılaba Karşı Hassas Olmalıyız, *Ahenk*, 20 Ağustos 1341, s.1

20 Seçil Akgün, “Şapka Kanunu”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi* Cilt: 14 Sayı: 25 Yayın Tarihi: 1981,s.74

yemeğini Çankırı’da yemiş ve dün akşam halkın meseretkarane tezahüratı arasında Kastamonu’ya muvasalat etmiştir” şeklinde duyurmaktadır²¹. 23 Ağustos 1925 tarihli Anadolu Gazetesi “ Gazi Paşa Çankırı’da” isimli haberinde Mustafa Kemal Paşanın; Çankırı’ya ulaştığını, burada coşkulu bir şekilde karşılandığını, Paşanın başının açık olduğunu ve açık baş ile halkı selamladığını haber vermektedir²². 25 Ağustos 1925 tarihli Ahenk gazetesi de; Mustafa Kemal Paşa’nın Kastamonu’ya vardığını, bu sırada başında “beyaz şems siperli bir serpuş” bulunduğunu bildirmektedir²³.

Mustafa Kemal Paşa’nın Kastamonu’ya gelişiyle birlikte yaptığı çalışmalar İzmir basınında oldukça geniş bir şekilde yer bulmuştur. 27 Ağustos 1925 tarihli Ahenk gazetesinin başlığı “ Gazi Paşa’nın parlak bir hitabesi- Bir Türk dünyaya bedeldir” adını taşımakta ve bu başlık altında şu ayrıntılara yer verilmektedir: “ Kastamonu’da Gazi Paşa şerefine gece fener alayları yapılmıştır. Paşa baş açık olarak görülmüş ve sarıklılar başlarını açarak alkışlamışlardır”²⁴. Ahenk gazetesi Mustafa Kemal Paşa’nın o günkü gezi ayrıntılarını da vermekte, kütüphaneyi ziyareti sırasında Mustafa Kemal Paşa’nın sarık sarmak ile ilgili açıklamasını şöyle aktarmaktadır: “ Sarığı selahiyattar olmayana sardırmamalı ve ancak vazifelerini yaparken sarmalıdır”²⁵. Daha sonra Mustafa Kemal Paşa’nın kent esnaflarıyla yaptığı toplantıyı şöyle haber vermektedir: “ Esnafların davetine icabet eden Gazi bir terziye giydiği elbisesini göstererek “ Bu elbisedir ucuzdur, basittir, yerli malıdır. Aynı elbiselerden bir de kumaş serpuş yaparsanız. İşte bir fes, abani sarık içinde bütün bunların ayrı ayrı parası ecnebilere gidiyor. Biz her cihetle medeni olmaya mecburuz. fikrimiz, zihnimiz, şekillerimiz, kıyafetimiz tepeden tırnağa kadar medeni olacaktır. Bütün Türk ve İslam alemi zihniyetlerini, fikirlerini medeniyetin emrettiği tahavvül ve tealiye uyduramadıklarından dolayı büyük ısrıraplar ve felaketler içindedirler. Beş, altı sene içinde kendimizi kurtarmışsak zihniyetimizin tebeddülündendir. Behemehal ileri gideceğiz. Medeniyet öyle kuvvetli ateştir ki kendisine yabancı kalanları mahveder. Medeniyet ailesi içinde layık mevkimizi bulacak onu muhafaza edeceğiz. Refah ve saadet insanlık yolundadır”²⁶.

Mustafa Kemal Paşa’nın Kastamonu’da şapka konusunu bu şekilde açıklayınca tüm ülkede destek hareketini başlatmışlardır. İzmir basını bu haberleri okuyucularına tüm açıklığıyla duyurmaktadır. 27 Ağustos 1925 tarihli Anadolu gazetesi bu konuyla ilgili olarak şöyle bir haber vermektedir: “ Gerece Belediyesi’nin şayan-ı imtisal bir kararı. Gerece Belediyesi müftü ve imamlardan maadasının sarık ve yazma sarmasını ve yerli olmayan serpuşların istimal edilmesini men etmiştir”²⁷.

21 *Yanık Yurd*, 23 Ağustos 1341, s.1.

22 *Anadolu*, 24 Ağustos 1341, s.1 Doç. Dr. Ayten Sezer Arıç, “Türklerdeki Kıyafetin Kısa Tarihi” , *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 64-65-66, Cilt: XXII, Mart-Temmuz-Kasım 2006, s.44.

23 *Ahenk*, 25 Ağustos 1341, s.2.

24 *Ahenk*, 27 Ağustos 1341, s.1.

25 *Ahenk*, 27 Ağustos 1341, s.1.

26 *Ahenk*, 27 Ağustos 1341, s.1.

27 *Anadolu*, 27 Ağustos 1341, s.2

Yine 28 Ağustos 1925 tarihli Yanık Yurd gazetesi şapka ve giysi değişimi konusuyla ilgili olarak hakimlerle ilgili şu haberi vermektedir: “ Eylül’ün onbeşine kadar Adana, Mersin, Eskişehir, Adapazarı, Canik, Konya ve Manisa’daki hakimlerimiz de resmi elbiselerini giymeye başlamış bulunacaklardır. Bu suretle hakimleri resmi elbiseleriyle icra-yı vazife eden şehirlerimizin adedi onikiye baliğ olacaktır. Kasımın onbeşine de Eskişehir, Adana, İzmir, Manisa, Aydın vilayetleri güzergahındaki şehirler hükkamı da yeni kıyafetleri ile vazifeye başlayacaklarından o tarihte bu miktar kırka baliğ olacaktır. Kanunun bu husustaki ahkâmı diğer şehirlerimizde de peyderpey tatbik olunacaktır”²⁸.

2.1 Mustafa Kemal Paşa İnebolu’da

Mustafa Kemal Paşa, Kastamonu gezisinin bir bölümü olarak 25 Ağustos 1925 tarihinde İnebolu ilçesine gelmiş, 26-27 Ağustos 1925 günlerinde İnebolu’da çeşitli incelemelerde bulunmuştur²⁹.

Mustafa Kemal Paşa, bu incelemelerinden sonra, İnebolu Türk Ocağı’nda tarihi şapka nutkunu gerçekleştirmiştir:

“Hanım ve Bey arkadaşlarım;

Bana seçkin huzurunuzda söz söylemek fırsatını verdiğinizden çok mutluyum. Bunun için size özellikle teşekkür ederim. Hemen ardından eklemeliyim ki, İnebolu’nun saygıdeğer halkı beni çok içten kabul etti; hakkımda yürekte gösteride bulundu. Bunun bende oluşturduğu mutluluk duygularını Belediye dairesinde ve hükümet konağında yeri gelmişken söylemişim. Fakat burada, önünüzde bir kez daha bu mutluluğumu ve içten teşekkürlerimi söylemek benim için çok zevkli bir görevdir. İzninizle onu açıklayayım:

Arkadaşlar, ben sevgili memleketimizin hemen bütün bölümlerini gezdim, gördüm. Vatandaşlarımızın büyük kesimleriyle yakından görüştim. Bütün bu candan görüşmelerimin bende bıraktığı silinmez anıları tekrar anarken, söylemeliyim ki bu çevrede, Çankırı ve Kastamonu çevresinde ilk defa olarak geziyorum. Arkadaşlar, bu çevreyi yakından görmek benim için kutsal bir istek halinde idi. Bu istek şüphesiz memleket ve millet görevlerini bilerek yerine getirme bakış açısından aynı zamanda bir görev idi. Onun için il adına Ankara’ya gelen saygıdeğer heyetin yaptığı çağırışı mutlulukla ve hemen kabul ettim. Bu noktada güzel ve yüksek bir noktayı anlatmak, benim için çok övünme sebebi olacaktır. Önemli bir görevin yerine getirilmesinde benden önce harekete geçen, millet olmuştur. Benim şu veya bu nedenle sonraya bıraktığım önemli görevi millet beni uyararak bana yaptırmıştır. Bunu milletin ortak ruhundaki büyüklüğe parlak bir örnek olarak söylemeliyim.

Efendiler; bu söz nedeniyle ufak bir noktayı tekrar edeyim. “Efendiler”

28 Yanık Yurd, 28 Ağustos 1341, S.2

29 Utkan Kocatürk, *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*, s. 263

dediğim zaman başka yerde olduğu gibi burada da bunun işaret ettiği mana Hanumefendiler ve Beyefendilerdir. Bu seyahatimde ne uygun oldu, geniş ormanlarıyla, çeşitli madenleriyle Türkiye Cumhuriyetinin en önemli servet kaynaklarını içine alan bu sahayı yakından görmek benim için ne kadar yararlı oldu. Fakat çok yüksek sesle söylemeliyim ki, bundan daha çok yararlı şey, bu bölge halkıyla yakından görüşmek oldu. Bütün gördüklerim her bakımdan beni çok mutlu etmiştir. Çankırı'da, Kastamonu'da, Ankara'dan İnebolu'ya kadar bütün bu üçyüz elli kilometrelik yol boyunca, bugün burada içten karşılamalarıyla şeref kazandığım saygıdeğer İnebolulularda gördüğüm aydınlık, yüksek anlayış ve gelişme derecesi gerçekten övgüye yaraşır. Gerçekten önemle anılmaya değer. Bu açık gerçeğin tersini söyleyenlerin de, varlığını düşündükçe acı duyuyorum. Bu gibiler millete, milletin yeteneğine, milletin yüksek amaçlarına ne kadar ilgisizdirler. Bu gibiler kendi endişesizliklerini genel sanmanın derin dalgınlığındadırlar. Kendi dar anlayışlarını ölçü olarak milleti her türlü yüksek yenilenmeden mahrum bırakmaya kalkışıyorlar. Milletin medeniyet ve insanlık yolundaki uzun adımlarını durdurmak için âdeta çırpınıyorlar. Fakat o gibiler niçin düşünmüyor ki, buna artık imkân kalmamıştır.

Ey memleketini seven ve memleketi, milleti için hayatını vermekten çekinmemiş bulunan kıymetli vatandaşlar! Hep beraber bütün dünyaya açıkça anlatalım ki, bunca inkılâpların bilinçli kahramanı olan bu millet, medeniyet güneşinin bütün sıcaklığını almıştır. Şüphe etmeye yer var mıdır ki, bu sıcaklığın bolluğu elbette beklenmedik emir halinde verimli olarak fıskırmaktadır. Saygıdeğer arkadaşlar, gerçi çok kısa zamanda hızlı ve yoğun denilecek kadar siyasal, idari ve sosyal inkılâplar yaptık. Bu yaptıklarımızın hız ve yoğunluğundan ancak mutlulukla ve huzurla söz edilebilir. Çünkü bu böyle olmasaydı, kurtuluş imkânı tehlikeye düşebilirdi. Güvenmek uygundur ki, ve böyle yapmak mecburiyeti olduğu içindir ki, böyle yaptık. Artık bugün her şeyi anladığına inandığım saygıdeğer vatandaşlar size soru şeklinde bazı söylemlerde bulunacağım. Egemenliğine sahip olan bu milletin başında bir dakika bile olsun bir sultanı bırakmak uygun olabilir miydi? Bunu sizden soruyorum (asla, kesinlikle sesleri).

Sevgili kardeşlerim, düşünce ve anlayış sahibi olduğunu büyük olaylarla ispat etmiş olan bu millet, Allah'ın gölgesi, peygamberin vekili olduğunu iddia küstahlığında bulunan halife ünvanındaki gerçekleri göremeyenlere, bilgisizlere, yalancılara vatanında, vicdanında yer verebilir miydi? Bunu sizden soruyorum (haşa, asla sesleri). Büyük millet, dünya medeniyet ailesinde saygın yer sahibi olmaya layık Türk milleti, çocuklarına vereceği eğitimi mektep ve medrese adında birbirinden büsbütün başka iki çeşit kuruma bölmeye halen katlanabilir miydi? Eğitim ve öğretimi birleştirmedikçe aynı düşüncede, aynı anlayışta kişilerden oluşan bir millet yapmaya imkân aramak boş şeylerle uğraşmak olmaz mıydı?

Efendiler! Türkiye Cumhuriyetini kuran Türk halkı medenidir. Tarihte medenidir, gerçekte medenidir. Fakat ben sizin öz kardeşiniz, arkadaşınız, babanız gibi medeniyim diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı; düşüncesiyle, anlayışıyla medeni olduğunu ispat etmek ve göstermek zorunluluğundadır. Uygarım diyen Türkiye

Cumhuriyeti halkı aile hayatıyla, yaşayış şekliyle uygar olduğunu göstermek mecburiyetindedir. Kısacası medeniyim diyen, Türkiye'nin, gerçekten medeni olan halkı başından aşağıya dışarıya koyduğuyla bile medeni ve olgun insanlar olduğunu fiilen göstermek zorundadır. Bu son sözlerimi açık anlatmalıyım ki, bütün memleket ve dünya ne demek istediğimi kolaylıkla anlasın. Bu açıklamalarımı yüce heyetinize, genel heyete bir soruyla yöneltmek istiyorum, soruyorum:

Bizim kıyafetimiz milli midir? (hayır sesleri)

Bizim kıyafetimiz medeni ve milletlerarası mıdır? (hayır, hayır sesleri).

Size katılıyorum. Anlatımımı hoş görünüz. Altı kaval üstü şişhane diye anlatılabilecek bir kıyafet, ne millidir ve ne de milletlerarasıdır. O halde kıyafetsiz bir millet olur mu arkadaşlar? Böyle nitelenmeye razı mısınız arkadaşlar? (hayır hayır kesinlikle sesleri). Çok kıymetli bir özü çamurla sıvayarak dünyanın gözü önüne göstermekte anlam var mıdır? Ve bu çamurun içinde öz gizlidir, fakat anlayamıyorsunuz demek uygun mudur? Özü gösterebilmek için çamuru atmamak gereklidir; doğaldır. Özün korunması için bir kap yapmak gerekliyse onu altından veya plâtidinden yapmak gerekmez mi? Bu kadar açık gerçek karşısında kararsızlık uygun mudur? Bizi kararsızlığa itenler varsa onların ahmaklık ve kalın kafalılığına hükmetmekte hâlâ mı kararsızlık edeceğiz? Arkadaşlar, Turan kıyafetini araştırıp diriltmeye yer yoktur. Medeni ve milletlerarası kıyafet bizim için çok özül, milletimiz için yakışır bir kıyafettir. Onu giyeceğiz. Ayakta kundura veya potin, bacakta pantolon, yelek, gömlek, kravat, yakalık, ceket ve doğal olarak bunların tamamlayıcı olmak üzere başta güneş siperli başlık, bunu açık söylemek isterim. Bu başlığın adına şapka denir. Redingot gibi, bonjur gibi, smokin gibi, frak gibi... İşte şapkamız diyenler vardır. Onlara diyeyim ki çok dikkatsizsiniz ve çok bilgisizsiniz ve onlara sormak isterim. Yunan başlığı olan fesi giymek uygun olur da şapkayı giymek neden olmaz ve yine onlara, bütün millete hatırlatmak isterim ki, Bizans papazlarının ve Yahudi hahamlarının özel elbisesi olan cübbeyi ne zaman, ne için ve nasıl giydiler? Bu bakış açısına ait demecimi bitirmeden önce birkaç kelime daha söylemek isterim.

Efendiler! Sosyal hayatın başlangıcı, aile hayatıdır. Aile açıklamaya gerek yoktur ki, kadın ve erkekten oluşmuştur. Kadınlarımız hakkında, erkekler hakkında söz söylediğim kadar fazla açıklamalarda bulunmayacağım. Bu yüce varlığı özellikle huzurlarında görmemezlikten gelemem. İzin verilirse bir iki kelime söyleyeceğim ve siz söylemek istediğimi kolaylıkla anlayacaksınız. Gezilerim sırasında köylerde değil özellikle kasaba ve şehirlerde kadın arkadaşlarımızın yüzlerini ve gözlerini çok kalın ve dikkatle kapatmakta olduklarını gördüm. Özellikle bu sıcak mevsimde bu tarz kendileri için mutlaka acı ve rahatsızlık verici olduğunu tahmin ediyorum. Erkek arkadaşlar, bu biraz bizim bencilliğimiz eseridir. Çok temiz ve dikkatli olduğumuzun gereğidir. Fakat saygıdeğer arkadaşlar, kadınlarımız da, bizim gibi anlayan ve düşünen insanlardır. Onlara ahlâkın kutsal şeylerini aşılacak, millî ahlâkımızı anlatmak ve onların beyinlerini nur ile, temizlikle donatmak esası

üzerinde bulunduktan sonra fazla bencilliğe gerek kalmaz. Onlar yüzlerini dünyaya gösterebilirler. Ve gözleriyle dünyayı dikkatle görebilirler. Bunda korkulacak bir şey yoktur.

Arkadaşlar, doğruluğu meydanda olarak söylüyorum. Korkmayınız, bu gidiş mecburidir. Bu mecburiyet bizi yüksek ve önemli bir sonuca ulaştırıyor. İsterseniz bildireyim ki, bu kadar yüksek ve önemli bir sonuca ulaştırıyor. İsterseniz bildireyim ki, bu kadar yüksek ve önemli bir sonuca varmak için gerekirse, bazı kurbanlar da verelim. Bunun önemi yoktur. Önemli olarak şunu uyarırım ki, bu durumun korunmasında inat ve taraftarlık, hepimizi her an kurban koyun olmak alışkanlığından kurtaramaz. Hanım ve Bey arkadaşlarım! Size bildiğiniz gibi bir gerçeği kısa bir cümle ile tekrar göstereceğim; beni hoş görünüz. Medeniyetin coşkun seli karşısında direnmek boşunadır ve o, dikkatsiz olanlar ve uygun davranmayanlar hakkında çok acımasızdır. Dağları delen, göklerde uçan, göze görünmeyen ufak parçalardan yıldızlara kadar her şeyi gören, aydınlatan, inceleyen medeniyetin güç ve yüceliğinde yüzleşmesi ortaçağ anlayışlarıyla, ilkel uydurmalarla yürümeye çalışan milletler yok olmaya veya hiç olmazsa esir ve alçak olmaya mahkûmdurlar. Halbuki Türkiye Cumhuriyeti halkı yenilenmiş ve olgunlaşmış bir topluluk olarak sonsuza kadar yaşamaya karar vermiş, esirlik zincirlerini ise tarihte benzeri olmayan kahramanlıklarla parça parça etmiştir³⁰.

İzmir basınında bu nutkun yankısı büyük olmuştur. 30 Ağustos 1925 tarihli Yanık Yurd gazetesi bu konuyla ilgili şunları yazmıştır: “Muhterem Reis-i Cumhuriyetimiz İnebolu Türk Ocağında irad buyurdıkları mühim bir nutukta ezcümle Türkiye’de kıyafet meselesine temas ederek buyurmuşlardır ki, ‘ Medeni ve beynelmilel kıyafet milletimiz için layık bir kıyafettir. Yunan serpuşu fes giymek caiz olur da şapkayı giymek neden olmaz? Kadın arkadaşlarımız da yüzlerini açmalıdırlar. onlar da yüzlerini gösterebilirler, gözleriyle cihanı dikkatle görsünler, bunun korkulacak yeri yoktur. Arkadaşlar korkmayınız bu gidiş zaruridir. Bu zaruret bizi yüksek ve mühim neticeye isal ediyor. Bu kadar yüksek, mühim neticeye varmak için icap ederse bazı kurbanlar verelim”³¹.

Konuyu yukarıdaki şekilde vurgulayan Yanık Yurd gazetesi Mustafa Kemal Paşa’nın İnebolu Nutkunu ikinci sayfasında aynen vermiştir. İnebolu Nutkunun tamamını aynı şekilde veren Yeni Gün gazetesi konuyla ilgili yorumunda şunları söylemiştir: “ Gazinin seyahatı memleket nokta-i nazarında çok faydalı olmuştur. Gazi Paşa Hazretlerinin seyahatı fevkalade fayda temin etmiştir. bu tür seyahatların memleketin terakki ve teceddüdü için pek büyük faydalar temin ettiği görülmektedir”³².

30 *Aydın Tarihi*, Eski Seri: No,18, s.469-472, *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, Cilt II, S. 207, M. Kemal Atatürk, *Nutuk*, C.II. (1920-1927), Hazırlayan: Zeynep Korkmaz, Ankara, 1981, s.605. Selâmi Kılıç, “Şapka Meselesi Ve Kılık Kıyafet İnkılabı” *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt: 4 Sayı: 16 Yayın Tarihi: 1995, s. 539.

31 *Yanık Yurd*, 30 Ağustos 1341, s.1.

32 *Yeni Gün*, 30 Ağustos 1341, s.2.

30 Ağustos 1925 tarihli Anadolu gazetesi de İnebolu Nutkuna gereken önemi vermektedir. Gazete bu konudaki haberinde şunları öne çıkarmaktadır: “ Gazi Paşa Hazretleri İnebolu’da irad ettikleri bir nutukta buyuruyorlar ki, ‘ Türkiye Cumhuriyeti halkı müceddid ve mütekamil bir kitle olarak ilelebed yaşamaya karar vermiş zincirlerini ise tarihte namesbuk kahramanlıklarla parça parça eylemiştir”³³.

Mustafa Kemal Paşa’nın İnebolu Türk Ocağında yaptığı bu konuşma şapka devrimi açısından sön derece önemlidir. Kafada tasarlanan bir devrim hareketinin halk ile buluşturulması anlamına gelmektedir. Mustafa Kemal Paşa’nın bu konuşmasını kısaca özetleyecek olursak şunları söyleyebiliriz. Mustafa Kemal Paşa konuşmasına kendisine gösterilen yoğun ilgi ve sevgiye teşekkür ederek başlamış, bu bölgenin kamuoyuna yanlış tanıtıldığını bu bölgenin geri bir yer olmadığını tam tersine taassuptan uzak ilerlemeye ve yeniliğe açık olduğunu bunu kendisinin gözleriyle gördüğünü belirtmiş, yapılan ve yapılacak devrimlerin zorunlu olduğunu yapılmamasının söz konusu olmadığını, böyle bir şeyin olması durumunda devletin geleceğinin tehlikeye düşeceğini söylemiş, konuşmasının ilerleyen bölümünde ise devlet adamlarının bu günde sık sık başvurdukları halkla soru cevap yöntemiyle yapılan devrimleri birer birer onaylatmıştır.

Mustafa Kemal Paşa konuşmasının son kısmında gezinin amacı olan devrimi şu şekilde ortaya koymuştur: “ Bizim kıyafetimiz milli midir? (Hayır, Hayır sedaları) Medeni ve milletlerarası kıyafet bizim için çok cevherli, milletimiz için layık bir kıyafettir, onu giyeceğiz. Ayakta iskarpin ve potin, bacakta pantolon, yelek, gömlek, kravat, yakalık ceket ve tabii ki bunları tamamlamak üzere şems siperli serpuş, çok açık söylemek isterim bu serpuşun ismine şapka denir”³⁴.

Mustafa Kemal Paşa’nın konuşmasını halkla beraber sohbet havasında gerçekleştirmesi İzmir basınıının da dikkatini çekmiştir. 28 Ağustos 1925 tarihli Yanık Yurd gazetesi bu konuyla ilgili şunları bildirmektedir: “ Hakiki bir Reis- i Hükümet sıfatıyla halk ile temas etmekte ve onun hakiki dertlerin yine kendi ağzından dinlemekten büyük bir zevk alan Gazi Paşa hazretleri dün İnebolu’da her sınıf kalabalık ile temas etmişlerdir”³⁵.

2.2 Mustafa Kemal Paşa Tekrar Kastamonu’da

Mustafa Kemal Atatürk, 28 Ağustos 1925 tarihinde İnebolu dan ayrılmış ve tekrar Kastamonu ya dönmüştür. Ahenk gazetesi bunu şu şekilde haber vermiştir: “birkaç günden beri İnebolu da bulunmakta olan gazi Mustafa Kemal Paşa hazretleri dün Kastamonu ya avdet etmişlerdir. Büyük gazi miz bu sefer de hararetle ve parlak bir suretle karşılanmışlardır. Kastamonu da bütün memurlar muallimler ve halktan

33 *Anadolu*, 30 Ağustos 1341, s.1.

34 Mehmet Beytimur, Aziz Demircioğlu, Hakan Çelikoğlu, *Atatürk'ün Kastamonu Gezisi Ve Şapka Devrimi*, s.70.

35 *Yanık Yurd*, 28 Ağustos 1341, s.2.

bazısı şapka giymişlerdir. Kadınlarda peçelerini açmıştır"³⁶.

Atatürk' ün Kastamonu gezisinin devamına geçmeden önce gazinin son söyledikleri üzerinde gazetelerin yaptığı yorumları gözden geçirelim. Gazinin başından beri Atatürk ün yaptıklarından ilham alarak radikal yazılar yazan gazeteler "şapka nutku" nun söylenmesinden sonra bu konudaki görüşlerini daha da berraklaştırmışlardır. 31 Ağustos 1925 tarihli Ahenk gazetesi Falih Rıfki Atay' ın yazdığı " son seyahat" isimli makaleyi yayınlıyor. Bu makalede şunlar anlatılıyor: " Büyük gazimizin Anadolu içinde her seyahati halk için bir bayramdır inkılâp tarihi için bir hadisedir. Onun ayak bastığı vilayet fırtınaya uğramış bir durgun su gibi dalgalanıyor, coşuyor ve onun seyahatini müteakip Türk inkılâbına yeni bir hamle gelir"³⁷. Görüldüğü gibi Falih Rıfki daha makalesinin başında gezinin amacı hakkında ki fikrini açıkça ortaya koyuyor. Ona göre her zaman olduğu gibi bu gezi sonucunda da yeni bir devrim oluşacaktır.

Falih Rıfki, Atatürk ün devrim için Türk milletine dayanması konusundaki düşüncelerini de şöyle açıklıyor: "Büyük gaziye rehber ve reis tanıyan cumhuriyet hükümetlerinin asıl kuvveti de doğrudan doğruya halka istinat ederek orada havaya bulandıran fesat ve teşevvüş anasının nüfusuna son vermesi olmuştur. Reis i cumhur hazretlerinin bu seyahatte halkı tekrar davet ettikleri hedef medeniyettir. Etraf da ki çuş u huruş gösteriyor ki halk gazinin arkasında bir gün İzmir e doğru nasıl şitap etti ise yeni hedefe doğru öyle koşacaktır"³⁸.

Falih Rıfki makalesini şöyle bitiriyor: "Mütarekeden beri Türk milleti ne istemiş ise gazisinin gösterdiği yolda giderek aradığını bulmuştur. Necip, kadirşinas halk nice nesillerden beri özlediğimiz güzel istikbalin dahi onun işaret ettiği yolun nihayetinde olduğunu biliyor. Bir millet rehberi için bu kadar emniyet ve merbutiyete nail olmak nasıl büyük bir hüsnü talih ise asırlardan beri kara kafaların sürüyüp götürdüğü bir millet için karanlık ve kanlı inkıraz uçurumunun kenarında böyle bir rehakara tesadüf etmekte öyle bir hüsnü talihtir. Milletın temayülatı inkılâp ve teceddüt zümresinin arzularıyla daima zıt olduğunu gafiller ve memleketin hayrına olan her teşebbüse halkın faziletlerini korkunç bir hail gibi karşı çıkarmayı, sanat edinen müfsitler acaba şimdi kalplerinde nedamet azabı hissediyorlar mı? İki senelik tecrübe göstermiştir ki müstakbel Türkiye Türk inkılâpçılarının yeni fikirleri ile Türk milletinin eski faziletlerinin müşterek eseri olacaktır. O faziletler ki Türkiye nin bütün tabii servetleri gibi asırlardan beri beyhude ziyana olup gitmiştir... Milli faziletlerimiz ile nizama sokulup muayyen hedeflere doğru sevk olunmaya başlandığı zaman Türkiye' nin her tarafında yeni hayat çuş u huruşa geldi. Halk ile hükümet bu vaziyeti devam ettirirlerse ümit ettiğimiz istikbal ile aramızdaki mesafe ümit etmediğimiz kadar kısa olacaktır"³⁹.

Atatürk, Kastamonu gezisinin İnebolu bölümünde özlediği devri açıkça

36 *Ahenk*, 30 Ağustos 1341 s. 2.

37 Falih Rıfki, "Son Seyahat", *Ahenk* 31 Ağustos 1341, s. 1.

38 Falih Rıfki, a.g.m., *Ahenk*, 31 Ağustos 1341 s.1.

39 Falih Rıfki, a.g.m., *Ahenk*, 31 Ağustos 1341 s.1.

ortaya koymuştur. Halk bu gelişimi çok samimi olarak kabullenmiş ve liderinin arkasında olduğunu göstermiştir. Bu olumlu tepkiler devrimin daha çok gelmesini sağlayacaktır

Mustafa Kemal Atatürk İnebolu dan 28 Ağustos 1925 Cuma günü ayrılmış ve tekrar Kastamonu ya dönmüştür. Onun Kastamonu ya geldiği ilk gün orada şapkalı kimsenin bulunmamasına rağmen, yol göstericiliğinden sonra bütün Kastamonu terzileri şapka yapımına girişmiş bu şapkalar aslında pek de iyi olmamış kenarları bir türlü dik durmamıştır. Yine de fes giymek istemeyen Kastamonu halkı bunları giymiş, gazisini bu şekilde şapkalı olarak karşılamıştır⁴⁰.

Mustafa Kemal Atatürk Kastamonu ya geldikten sonra orada yine çok durmamış halkla iç içe olma isteği onu gelen davetlere uygun olarak ilçeleri ziyarete yöneltmiştir. Yollarda bütün köylüler ona coşkun karşılama törenleri yapmışlardır, kurbanlar kesmişlerdir. Köylülerin hepsinin başı artık açıktır⁴¹. Gerçekten Atatürk ün gittiği bütün yerlerde halkın başı açıktır. Halk liderinin gösterdiği uygarlık yolunda ilerlemek için eski alışkanlıklarında vazgeçmeye başlamıştır⁴². 29 Ağustos da Taşköprü'ye 30 Ağustos' ta da Daday' a giden Mustafa Kemal orada da yaptığı incelemeler sonucu devrimin istediği şekilde gittiğini görmüştür⁴³. Gazi bu incelemelerinden sonra Kastamonu ya dönmüştür⁴⁴.

Mustafa Kemal Atatürk Kastamonu ya geldikten sonra kaldığı yerden incelemelerine devam etmiş ilk önce Türk ocağına gitmiştir. Burada yöneticilerden bilgi almış ve onlara görevlerini şu şekilde hatırlatmıştır: “Ocaklı kardeşleri bir arada görmek fırsatını bahsettiğiniz için sizlere teşekkür ederim. ocaklılar halkın önderi olacaktır”⁴⁵. Mustafa Kemal Atatürk buradan sonra cumhuriyet halk fırkasını ziyaret eder ve bir konuşma yapar⁴⁶. Konuşmasını Kastamonu halkına olan hayranlığı ile başlar. Kastamonu halkını tanıdığı ve gerçek kimliğini gördüğü için bahtiyar olduğunu belirtir. Mustafa Kemal Atatürk daha sonra şunları ekler: “Arkadaşlar, milletimizin sağlam bir şuura malik olduğuna kahramanı olduğu büyük ve fiili asar ve hadisattan sonra kimsenin şüphe etmeye hakkı kalmamıştır. Şuur daima ileriye ve yeniliğe götürür ve rica kabul etmez bir haslet olduğuna göre Türkiye Cumhuriyeti halkı ileriye ve teceddüde uzun hatvelerle yürümeye devam edecektir”⁴⁷.

Mustafa Kemal Atatürk Kastamonu da ki konuşmasının bir kısmında dayandığı gücün halk iktidarı olduğunu da şu şekilde belirtiyor: “Efendiler bu millet temayül ü hakikisi hilafında zehaplarda bulunanlara iltifat etmemektedir. Bununla bilhassa bugün çok müfthirim. Bundaki sırrı isabeti izah için derhal arz etmeliyim

40 M. Selim İmece, *Atatürk'ün Şapka Devriminde Kastamonu Ve İnebolu Gezileri*, s.75.

41 *Yanık Yurd*, 31 Ağustos 1341, s.1.

42 *Yanık Yurd*, 31 Ağustos 1341, s.1.

43 M. Beytimur, A.Demircioğlu, H. Çelikoğlu, *a.g.e.*, s 90.

44 M. Beytimur, A.Demircioğlu, H. Çelikoğlu, *a.g.e.*, s 91.

45 *Anadolu*, 1 Eylül 1341, s.1.

46 M. Beytimur, A.Demircioğlu, H. Çelikoğlu, *a.g.e.*, s 91.

47 *Anadolu*, 1 Eylül 1341, s.1.

ki bizim ilham membaımız doğrudan doğruya büyük Türk milletinin vicdanı olmuştur ve daima olacaktır. Bütün harareti, feyzi kuvveti vicdanı milliden aldıkça bütün teşebbüs atımızda milletin hissi selimini rehber ittilaz ettikçe şimdye kadar olduğu gibi bundan sonra da milleti doğru hedeflere isal edeceğimizi imanımız kavidir. Hakiki inkılâpçılar onlardır ki: terakki ve teceddüt inkılabına sevk etmek istedikleri insanların ruh ve vicdanında ki temayül i hakikiye nüfus etmesini bilirler. Bu münasebetle şunu da beyan edeyim ki Türk milletinin son senelerde gösterdiği harikaların yaptığı siyasi ve içtimai inkılapların sahibi hakikisi kendisidir"⁴⁸.

Mustafa Kemal Atatürk, parti binasında ki konuşmasına bu gezinin bir başka amacı olan tekke ve zaviyeler ile devam ediyor. Bu konuda da şunları söylüyor: "Efendiler ve ey millet iyi biliniz ki Türkiye Cumhuriyet şeyhler dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz. En doğru en hakiki tarikat tarikati medeniyettir. Medeniyetin emir ve talep ettiği yapmak insan olmak için kâfidir. Rüesayı tarikat bu dediğim hakikati bütün vuzuhuyla idrak edecek ve kendiliklerinden derhal tekkelerini kapatacak. Müritlerinin artık vasılı rüşd olduklarını elbette kabul edeceklerdir"⁴⁹.

Mustafa Kemal Atatürk burada "sarık sarma meselesi" üzerinde de duruyor. Gazi sarık saranların içinde çok cahillere rastladığını bu gibi cahillerin pek çok yerde halkın temsilcisi gibi hareket ettiklerini ancak halkın temsilcilerinin seçilmiş milletvekilleri ve yerel yöneticilerinin olduğu yetki sahibi olmayan bu kimselerin sarık sarmalarının önünü almak için hükümetin dikkatini çekeceğini belirtiyor⁵⁰. Kıyafetin değişmesi konusunda da şunları açıklıyor: "devlet memurları, bütün milletin kıyafetlerini tashih edecektir. Fen, sıhhat nokta i nazarından ameli olmak itibari ile her nokta i nazardan tecrübe edilmiş medeni kıyafet iksa edilecektir. Bunda tereddüde mahal yoktur"⁵¹.

Mustafa Kemal Atatürk, yukarıda verildiği üzere devrimi açık seçik ortaya koymaktadır. İzmir basını Atatürk ün bu açıklamalarından sonra şunları yazmaktadır. 1 Eylül 1935 tarihli Ahenk Ahmet Ağaoğlunun "Gazi paşanın son seyahati" başlıklı makalesini yayınlamaktadır. Ağaoğlu makalesine şöyle başlamakta: "Onun gittiği görüldüğü her yere heyecan ve mutluluk geliyor. Onun gittiği yerde endişeler yok oluyor. Kişiler olgunlaşıyor. Daha önce yapılması hayal olan olaylar gerçekleşiyor. Bizce gazi Mustafa Kemal tebellür etmiş ve muayyen bir şekil almış Türk milletidir. Millet onu gördüğü zaman sanki kendisini bulmuş, kendisini azami derecede tekâsüf etmiş ve binaenaleyh bütün ruhi ve manevi kuvvetlerini bir noktada toplamış gibi hissediyor"⁵².

Ağaoğlu, makalesinde Türk milletinin kendi iradesini eline aldıktan sonra başkalarının düşündüğünün tersine kimseye muhtaç olmadığını ekonomik gelişimini

48 *Anadolu*, 1 Eylül 1341, s.1, *Türk İli*, 1 Eylül 1341, s.1.

49 *Anadolu*, 1 Eylül 1341, s.1.

50 *Anadolu*, 1 Eylül 1341, s.1.

51 *Anadolu*, 1 Eylül 1341, s.1.

52 Ahmet Ağaoğlu "Gazi Paşanın son seyahati", *Ahenk*, 1 Eylül 1341, s.1

sürdürdüğünü refaha saadete doğru gittiğini belirtiyor⁵³. Aġaoġlu, makalesine devamlı, din ile yeniliġin bir alakası olmadığını bu zamana kadar hükümdarlıġın ve onların yordakçılarının dini alet ederek Türk milletinin ilerlemesine engel oldukları Türkün dindarlıġını “saçlar ve bacaklar” üzerinde deġil “dimaġlarda ve kalplerde” göstereceğini, yürünen yolun sonunun saadet olduğunu söylüyor⁵⁴.

1 Eylül tarihli İzmir gazeteleri şapka konusunun halledildiğini bildiren haberler veriyor. Anadolu, gazetesi bu konu da şöyle diyor: “serpuş meselesi halledildi.” Bu haberde İstanbul belediye başkanı Emin Beyin şiddetli emirleri üzerine bütün belediye memurlarının şapka giydikleri bakanlar kurulunun da dairelerde ki müdürlere de şapka giymelerini emrettiği bildiriliyor⁵⁵.

Yanık Yurd “şehir emaneti memurları kamilen şapka giymişlerdir.” Başlıġıyla verdiği haberde belediye memurlarının şapka giydikleri yazıyor⁵⁶. 2 Eylül 1925 tarihli Ahenk gazetesi başbakan İsmet Beyin şapka giymeye başladığını haber veriyor⁵⁷. Bu arada Mustafa Kemal Atatürk Kastamonu dan ayrılmış ve Ankara ya doğru yola çıkmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk ün Kastamonu dan ayrılışını Ahenk şöyle bildirmiştir: “Reis i cumhur Gazi Paşa Hazretleri dün öğle üzeri Kastamonu dan müfakat buyurdular. Halk gazi paşayı teşyi için yollara dökülmüştür. Ayrılık pek hazin oldu. Hem gazi paşa hem halk ağladılar”⁵⁸.

Mustafa Kemal Atatürk Kastamonu dan ayrıldıktan sonra yine geldiği yönden geri dönmüştür. Atatürk ün geri dönüşü de çok hararetli olmuştur. Geçtiği yerlerde halk kendisini başı açık bulabilenler ise şapka ve kasket ile karşılaşmışlardır⁵⁹.

Mustafa Kemal Atatürk ün geri döneceği haberleri ise gazetelerde şöyle yer almıştır. 2 Eylül tarihli Ahenk şunları yazıyor: “Reis i cumhur hazretleri bugün Ankara ya muvasalat edeceklerdir. Memurlar rüesa gazi paşayı şapka ile istikbal için mağazalara koştular. Mağazalarda şems siperli serpuş kalmadı”⁶⁰.

Anadolu gazetesi ise haberi şöyle vermiştir: “Gazi paşa Çankırı dan muazzam ve samimi tezahüratla teşyi edilerek Ankara ya avdeti bekleniyor. Başvekil İsmet Paşa ile heyeti vekile azası ve birçok zevat başlarına şapka giymiş oldukları halde gazi paşayı istikbal edeceklerdir”⁶¹.

Mustafa Kemal Atatürk ü Ankara ya otuz kilometre uzaklıktaki Ravlı’ da Ankara’ dan gelen bir heyet karşıladı. Bu heyette Ali Çetinkaya, Necip Ali, Mahmut

53 A. Aġaoġlu, a.g.m *Ahenk*, 1 Eylül 1341, s. 1

54 A. Aġaoġlu, a.g.m *Ahenk*, 1 Eylül 1341, s. 1

55 *Anadolu*, 1 Eylül 1341, s.2, *Türk İli*, 1 Eylül 1341, s.2

56 *Yanık Yurd*, 1 Eylül 1341, s.1

57 *Ahenk*, 2 Eylül 1341, s. 2.

58 *Ahenk*, 2 Eylül 1341, s. 2.

59 M. Beytimur, A.Demircioġlu, H. Çelikoġlu, a.g.e., s 115.

60 *Ahenk*, 2 Eylül 1341, s. 2, *Türk İli*, 2 Eylül 1341, s.2.

61 *Anadolu*, 2 Eylül 1341, s.2.

Esat, Yunus Nadî, Celal Bayar, İbrahim Süreyya, Ankara Valisi Atif, diyanet işleri başkanı Rifat vardı. Heyetkilerin hepsi şapkalıydı⁶². Atatürk bu karşılama heyeti ile birlikte Ankara'ya girdi. Karşılamanın hepsi şapkalıdır, halk ise baş açık bir şekilde kurtarıcısını karşıladı⁶³.

Mustafa Kemal Atatürk ün 23 Ağustos da başlayıp 1 Eylül de sona eren bu gezisi liderin daha önce planladığı gibi bir devrim gezisi şeklinde olmuştur. Önce Kastamonu da panama şapkası ile görülmüş daha sonra ise İnebolu dan ünlü “şapka nutku” nda yeni devrimi ortaya koymuştur. İnebolu dan Kastamonu'ya döndükten sonra yaşadığı başarılı devrimin hemen arkasından bir adım daha atmış, tekke ve zaviyelerin ortadan kaldırılmasını istemiştir.

Yüzyılların getirdiği alışkanlıklar bir anda ortadan kaldırılıyordu. Ancak bu durumda halk ne isteyecektir? Bazıları bunun mümkün olamayacağına inanıyordu. Ancak tam tersi olmuş halk bir bütün olarak devrimi benimsemiştir. Atatürk ün devrim gezisi tümü ile başarılı olmuş şapka için atılan adım sadece Kastamonu ve çevresinde kalmamış çeşitli yollarla ve özellikle basın yolu ile tüm Türkiye ye yayılmıştır. Atatürk, ülke üzerindeki bu iyimser havayı anlatmakta ve kullanmakta gecikmeyecek ve devrim için kesin denemesini yapacaktır.

Sonuç

Mustafa Kemal Atatürk'ün “ Şapka ve Kılık Kıyafet değişikliği” konusunu halklaştırmak için 23 Ağustos 1925' te başlayıp 1 Eylül 1925 tarihinde sona eren Kastamonu iline yaptığı seyahat başarılı olmuş ve devrim bu gezinin akabinde gerçekleştirilmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Kastamonu gezisi İzmir Basınında çok büyük bir ilgiyle karşılanmış ve en önemli haber ve makale konusu yapılmıştır. Ege bölgesine yayın yapma özelliği de olan İzmir basını Türk Milletini bu devrim konusunda bilgilendirmiş, devrimi desteklemiş, devrimi yapanların amacı olan konunun halklaştırılmasında önemli bir rol oynamıştır.

Şapka ve kılık kıyafet konusunda bütünüyle destek olan İzmir Basını devrime karşı çıkanlara karşı oldukça sert bir yayın politikası izlemiştir. Bu konudaki ifadelerden bazıları incelendiğinde bu açıkça ortaya çıkmaktadır. Örneğin Şapka kanununa karşı çıkan eski İzmir valisi Sakallı Nureddin Paşaya gösterilen tepki bu konuda önemlidir. İzmir için yaptıkları ve milli mücadele sürecinde gerçekleştirdiği olumlu çalışmalar hemen unutulmuş bir tür gözleri ışıktan kamaşan “Yarasa”ya benzetivermişlerdir.

İzmir Basını bir yenileşme ve ilerleme hareketi olarak kabul ettiği bu değişikliği her açıdan desteklemiştir. Kastamonu gezisi bu desteğin en açık şekilde belirmesine neden olmuştur.

62 U. Kocatürk, *a.g.e.*, s.265.

63 M. Beytimur, A. Demircioğlu, H. Çelikoğlu, *a.g.e.*, s 122.

KAYNAKÇA

I. Dergi ve Gazeteler

Ahenk

Anadolu

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi

Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi

Aydın Tarihi

Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi

Türk İli

Yanık Yurd

Yeni Gün

II. Kitap ve Makaleler

“ Hedeflerimiz Muayyen, Fikirlerimiz Sarihtir”, *Ahenk*, 5 Ağustos 1341.

AĞAOĞLU, Ahmet, “Gazi Paşanın Son Seyahati”, *Ahenk*, 1 Eylül 1341.

AKGÜN, Seçil, “ Şapka Kanunu”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 25, 1981.

ARIĞ, Aytan Sezer, “Türklerdeki Kıyafetin Kısa Tarihi” , *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 64-65-66, Cilt: XXII, Mart-Temmuz-Kasım 2006.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I 1919-1938, Cilt II, II. Baskı, Türk Tarih kurumu Basımevi, Ankara, 1961.

BEYTİMUR, Mehmet - DEMİRCİOĞLU, Aziz - ÇELİKOĞLU, Hakan, *Atatürk'ün Kastamonu Gezisi Ve Şapka Devrimi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981.

C.T , “ Bahriyelilerimizin Yeni Serpuşu ve İngiltere, Türkiye'ye Taassup İsnadı”, *Ahenk*, 15 Temmuz 1341.

GÖZLER, H. Fethi, *Atatürk İnkılapları Türk İnkılabı*, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1985.

- İMECE, M. Selim, *Atatürk Ün Şapka Devriminde Kastamonu Ve İnebolu Gezileri*, Tisa Matbaası, Ankara, 1975.
- KILIÇ, Selâmi, “Şapka Meselesi Ve Kılık Kıyafet İnkılâbı“, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt: 4 Sayı: 16, 1995.
- KOCATÜRK, Utkan, *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.
- M. Kemal Atatürk, *Nutuk, C.II. (1920-1927)*, Hazırlayan: Zeynep Korkmaz, Ankara, 1981.
- Mahmut Bey, “ İnkılabı Karşı Hassas Olmalıyız, *Ahenk*, 20 Ağustos 1341.
- ÖZCAN, Nezahat , “ Atatürk’ün Kastamonu Ziyareti ve Bu Ziyaretin Önemi“, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 57, Cilt: XIX, Kasım 2003.
- ÖZDEMİR, Kamuran, *Cumhuriyet döneminde Şapka Devrimi ve Tepkiler*, Eskişehir, 2007, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Rıfki Falih, “Son Seyahat“, *Ahenk*, 31 Ağustos 1341.
- ULUĞ, Hakkı Naşit, *Üç Büyük Devrim (Eğitimin Birleştirilmesi, Şapka Ve Giyimin Değiştirilmesi, Türk Harflerinin Kabulü*, Ankara, 1967.
- YILMAZ, Mehmet Serhat , “Türkiye’deki Şapka ve Kıyafet İnkılâbının Mısır Kamuoyunda Yansımaları (1925-1932)“, *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl:1, Sayı:2, Güz 2005.